

ANNA NOWAK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1741-8692>

[anna.nowak@up.lublin.pl](mailto:anna.nowak@up.lublin.pl)

*Konkurencyjność gospodarstw mlecznych w krajach Unii  
Europejskiej w świetle danych FADN*

---

Competitiveness of Dairy Farms in European Union Countries in the Light of FADN Data

**Słowa kluczowe:** konkurencyjność; gospodarstwa rolne; typ rolniczy „krowy mleczne”; Unia Europejska

**Keywords:** competitiveness; farms; type of farming “Milk”; European Union

**Kod JEL:** Q12; Q13; D2

### **Wstęp**

Konkurencyjność jest podstawowym pojęciem występującym w naukach ekonomicznych zarówno w ujęciu mikro, mezo, jak i makro. Godziszewski [2001, s. 47] zwraca uwagę, że w obecnych uwarunkowaniach konkurowanie odbywa się przez budowanie i/lub osiąganie przewagi konkurencyjnej, która stanowi kluczowe źródło uzyskiwania lepszych wyników na tle podmiotów konkurencyjnych. Dotyczy to także gospodarstw rolnych, które są podstawowymi podmiotami sektora rolnego. O trwałości gospodarstw rolnych w dłuższej perspektywie decyduje ich zdolność do konkurowania z innymi analogicznymi podmiotami na rynku lokalnym, krajowym bądź unijnym [Józwiak, 2014b, s. 119]. Konkurencyjność gospodarstwa rolnego można zdefiniować jako jego atrybut, wynikający z wewnętrznej charakterystyki tych podmiotów oraz umiejętności przystosowania się do zmian zachodzących w oto-

czeniu, pozwalający im na skuteczniejsze osiągnięcie celów w stosunku do innych producentów rolnych [Nowak, 2017, s. 25]. Pozycja konkurencyjna jest z kolei miarą osiągnięcia przewagi konkurencyjnej. Rozumie się ją jako osiągnięty przez przedsiębiorstwo wynik konkurencyjności w danym sektorze na tle wyników uzyskiwanych przez konkurentów [Józwiak, 2014a, s. 13; Ziętara, 2014b, s. 65].

Konkurencyjność jest pojęciem złożonym, uwzględnia wiele cech przedsiębiorstwa [Ziętara, 2014a, s. 257–262]. To wypadkowa wielu czynników. Co więcej, nie istnieje w oderwaniu od warunków działania podmiotu, gdyż jest to system obejmujący zarówno elementy zależne od przedsiębiorstwa oraz warunki panujące w otoczeniu, jak i te utworzone przez szeroko rozumiane państwo, a także wynikające z polityki globalnej [Szymanik, 2016, s. 108]. Konsekwencją tej złożoności i wieloaspektowości oraz wyprowadzania pojęcia konkurencyjności z różnych teorii ekonomicznych jest różnorodność zakresu badań nad konkurencyjnością rolnictwa. Dotyczy to przedmiotu badań i przyjętych do analizy mierników [Nowak 2017, s. 25]. Według Strojnego [2002, s. 16–17] konkurencyjność można oceniać, porównując uzyskiwane przez uczestników danej grupy efekty ekonomiczne do jakiegoś odniesienia. Latruffe [2010, s. 7–9] dzieli natomiast miary konkurencyjności rolnictwa na miary dotyczące zarządzania strategicznego (np. koszty produkcji, rentowność, produktywność) oraz miary konkurencyjności w zakresie handlu. Ocena konkurencyjności gospodarstwa rolnego często jest upraszczana poprzez porównanie uzyskanych przez nie wyników ekonomicznych w określonych warunkach zewnętrznych do wybranej grupy producentów rolnych. Uwzględniając łańcuch przyczynowości oraz sprzężenie zwrotne w postaci długookresowego oddziaływania pozycji konkurencyjnej na przyszły potencjał konkurencyjny, takie uproszczenie jest uzasadnione [Józwiak, 2014a, s. 13].

W krajach Unii Europejskiej występuje duże wewnętrzne zróżnicowanie rolnictwa, przejawiające się różnym potencjałem produkcyjnym i różnymi kierunkami produkcji gospodarstw rolnych. Uzasadnia to podejmowanie badań nad konkurencyjnością w odniesieniu do wybranych, bardziej jednorodnych grup podmiotów. Jest to tym bardziej słuszne, że specjalizacja produkcji może być jednym ze sposobów osiągnięcia przewagi konkurencyjnej względem podmiotów o zróżnicowanej strukturze produkcji. Specjalizacja produkcji rolniczej polega na ograniczaniu jej asortymentowej różnorodności lub zwiększaniu produkcji wybranego artykułu, któremu towarzyszy utrzymanie wielkości wytwarzania pozostałych artykułów na dotychczasowym poziomie. Natomiast za podstawową przesłankę specjalizacji produkcji rolnej uznaje się dążenie do lepszego wykorzystania potencjału produkcyjnego określonego przez zasoby ziemi, pracy i kapitału [Czyżewski, Smędzik-Ambroży, 2013, s. 23]. Biorąc to pod uwagę, za cel niniejszego opracowania przyjęto ocenę konkurencyjności gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji mleka w krajach Unii Europejskiej. Wybór typu gospodarstw był podyktowany tym, że produkcja mleka ma duże znaczenie dla dochodów producentów rolnych, a produkty mleczarskie odgrywają istotną rolę w żywieniu ludności. Sprawia to, że sektor mleczarski zarówno w Polsce, jak i w całej Unii Europejskiej należy do najważniejszych

gałęzi gospodarki żywnościowej [Czyżewski, Guth, 2016, s. 9]. Pozwoli to także odpowiedzieć na pytanie, czy w danych warunkach produkcyjnych specjalizacja produkcji była uzasadniona z ekonomicznego punktu widzenia.

## 1. Materiał i metodyka badań

Oceny konkurencyjności gospodarstw rolnych dokonano w odniesieniu do jednego z typów rolniczych wyodrębnionych zgodnie z unijną klasyfikacją gospodarstw rolnych – typ krowy mleczne. Typ rolniczy gospodarstwa rolnego jest określany na podstawie udziału wartości standardowej produkcji (Standard Output – SO) z poszczególnych działalności rolniczych w tworzeniu całkowitej wartości SO gospodarstwa. Typ rolniczy gospodarstwa odzwierciedla kierunek jego specjalizacji [Floriańczyk, Osuch, Płonka, 2016, s. 10]. Badania zrealizowano w oparciu o dane pochodzące z Sieci Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych Unii Europejskiej (Farm Accountancy Data Network – FADN). FADN to europejski system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych, w polu jego obserwacji znajdują się gospodarstwa towarowe. Należy podkreślić, że FADN jest jedyną bazą danych, na potrzeby której zbierane są informacje według jednolitych zasad, a gospodarstwa tworzą statystycznie reprezentatywną próbę towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej [Floriańczyk, Osuch, Płonka, 2016, s. 9]. Do badań przyjęto lata 2013–2015. Uwzględnienie więcej niż jednego roku badawczego, o różnych warunkach pogodowych, pozwoliło wyeliminować wpływ warunków atmosferycznych na osiągane przez gospodarstwa wyniki produkcyjne. Za obiekt porównawczy przyjęto średnią dla wszystkich gospodarstw rolnych uczestniczących w systemie FADN. Poziom konkurencyjności badanego typu gospodarstw specjalistycznych oceniono na podstawie wybranych wskaźników konkurencyjności obliczonych jako średnia z trzech lat. Do wskaźników tych należą: przeciętny dochód gospodarstwa rolnego (euro), dochód gospodarstwa rolnego na 1 ha UR (euro/ha), wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (euro/AWU) oraz produktywność pracy (wartość produkcji na 1 AWU). Obliczono również wskaźniki przewag konkurencyjnych badanej grupy gospodarstw jako relację wskaźników konkurencyjności gospodarstw mlecznych do przeciętnych wskaźników dla ogółu gospodarstw rolnych uczestniczących w FADN.

Tab. 1. Wybrane cechy gospodarstw mlecznych oraz ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw uczestniczących w FADN w krajach UE w latach 2013–2015

| Państwo  | Udział gospodarstw mlecznych w ogólnej liczbie gospodarstw w latach 2013–2015 | Średnioroczny stan zwierząt w gospodarstwie rolnym (LU)* | Wydajność mleczna krow (kg na krowę) | Średnia wielkość ekonomiczna (tys. euro) |
|----------|---|--|--------------------------------------|--|
| Belgia   | 14,5  | 114,0  | 7 211,0                              | 241,4                                    |
| Bułgaria | 13,0  | 22,6   | 2 949,7                              | 21,6                                     |
| Cypr     | 1,7   | –  | –                                    | –  |

| Państwo                     | Udział gospodarstw mlecznych w ogólnej liczbie gospodarstw w latach 2013–2015 | Średnioroczny stan zwierząt w gospodarstwie rolnym (LU)* | Wydajność mleczna krów (kg na krowę) | Średnia wielkość ekonomiczna (tys. euro) |
|-----------------------------|---|--|--------------------------------------|--|
| Republika Czeska            | 6,2   | 177,9  | 6 966,0                              | 373,3                                    |
| Dania                       | 12,4  | 266,1  | 9 255,9                              | 664,1                                    |
| Niemcy                      | 30,0  | 105,1  | 7 566,7                              | 207,5                                    |
| Grecja                      | 0,3   | 68,3   | 6 263,6                              | 112,9                                    |
| Hiszpania                   | 3,3   | 72,5   | 7 166,2                              | 143,7                                    |
| Estonia                     | 16,3  | 119,2  | 8 333,7                              | 248,8                                    |
| Francja                     | 14,3  | 104,0  | 6 882,6                              | 170,8                                    |
| Chorwacja                   | 12,0  | 16,1   | 4 091,8                              | 36,5                                     |
| Węgry                       | 3,8   | 66,5   | 6 666,5                              | 125,8                                    |
| Irlandia                    | 18,1  | 118,5  | 5 532,8                              | 133,5                                    |
| Włochy                      | 4,6   | 83,2   | 6 109,2                              | 142,6                                    |
| Litwa                       | 32,0  | 15,0   | 5 402,0                              | 20,3                                     |
| Luksemburg                  | 33,1  | 132,6  | 7 331,5                              | 265,0                                    |
| Łotwa                       | 32,4  | 25,6   | 5 921,6                              | 34,8                                     |
| Malta                       | 3,7   | 100,8  | 6 608,8                              | 185,5                                    |
| Holandia                    | 33,9  | 134,2  | 8 049,1                              | 352,1                                    |
| Austria                     | 30,0  | 29,6   | 6 677,9                              | 57,6                                     |
| Polska                      | 13,5  | 25,0   | 5 343,0                              | 37,5                                     |
| Portugalia                  | 6,3   | 49,9   | 7 400,7                              | 104,6                                    |
| Rumunia                     | 16,8  | 5,2  | 3 288,6                              | 6,3                                      |
| Finlandia                   | 22,3  | 51,1   | 8 804,4                              | 154,3                                    |
| Szwecja                     | 16,8  | 134,9  | 8 774,0                              | 344,8                                    |
| Słowacja                    | 7,2   | 376,3  | 6 156,0                              | 720,1                                    |
| Słowenia                    | 13,0  | 25,8   | 5 143,0                              | 50,6                                     |
| Wielka Brytania             | 12,7  | 214,4  | 7 349,6                              | 383,0                                    |
| UE-28                       | 12,4  | 49,5   | 6 799,3                              | 91,4                                     |
| Współczynnik zmienności (%) | 67,6  | 84,5   | 23,3                                 | 90,4                                     |

\* LU (Livestock Unit) – jednostka przeliczeniowa zwierząt

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Farm Accountancy Data Network.

Jak wynika z tab. 1, do krajów o dużym udziale gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka w ogólnej liczbie gospodarstw uczestniczących w FADN należą: Holandia, Luksemburg, Litwa, Łotwa, Austria i Niemcy. Biorąc pod uwagę dane EUROSTAT-u, można stwierdzić, że największym producentem mleka w latach 2013–2015 były Niemcy (21,1% produkcji unijnej), Francja (16,9%), Wielka Brytania (10,0%), Holandia (8,6%) oraz Polska (7,1%) [Baza danych EUROSTAT, Agriculture]. Średni stan zwierząt w gospodarstwie rolnym, wyrażony liczbą sztuk dużych, wykazywał znaczne zróżnicowanie wśród krajów UE. Największa skala produkcji w badanym okresie miała miejsce na Słowacji, w Danii i Wielkiej Brytanii. Najmniejszym średniorocznym stanem zwierząt gospodarskich charakteryzowały się kraje nowo przyjęte, takie jak Rumunia, Chorwacja, Litwa, Bułgaria, Słowenia i Polska. Należy to wiązać zwłaszcza ze strukturą obszarową gospodarstw rolnych

w tych krajach, wyrażającą się niską przeciętną powierzchnią użytków rolnych. Na Słowacji i w Czechach średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego jest znacznie większa. Mimo przynależności tych krajów do bloku państw o gospodarce centralnie planowanej w wyniku procesów dekoloktywizacji i prywatyzacji w sektorze rolnym doszło do wykształcenia nowych struktur własnościowych gospodarstw. Formy gospodarstw wielkoobszarowych w pewnym stopniu zostały zachowane, nastąpiła jedynie zmiana użytkowników bądź właścicieli gospodarstw. Stąd produkcja rolna w Czechach i na Słowacji nadal jest zdominowana przez organizacje wielkiej skali (spółdzielnie produkcyjne, różne rodzaje spółek) oraz wielkoobszarowe gospodarstwa indywidualne [Sadowski, Baer-Nawrocka, Poczta, 2013, s. 25]. Wydajność mleczna krów odznaczała się najmniejszą zmiennością spośród wskaźników wskazanych w tab. 1. Wahała się ona od ponad 9000 kg mleka na krowę w Danii do niespełna 3000 kg w Bułgarii. Największą zmiennością spośród analizowanych cech charakteryzowała się wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego, która ukazuje potencjalne możliwości wytwórcze gospodarstwa rolnego o określonym typie rolniczym, położonego w określonym regionie [Bocian, Cholewa, Tarasiuk, 2014, s. 7].

Do oceny konkurencyjności gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji mleka wykorzystano m.in. przeciętny dochód gospodarstwa rolnego. Najwyższą pozycję konkurencyjną pod względem jego wysokości osiągnęli producenci we Włoszech i w Wielkiej Brytanii. Nowe kraje członkowskie charakteryzowały się niskim poziomem dochodu z gospodarstwa rolnego – Słowacja, Rumunia, Litwa, Bułgaria, Łotwa, Chorwacja, Słowenia, Estonia i Polska zajmowały odpowiednio od 28. do 20. miejsca w rankingu krajów pod względem wysokości dochodu z gospodarstwa rolnego. Różnica pomiędzy wartością dochodu w kraju o najwyższym (Włochy) i najniższym (Słowacja) jego poziomie wynosiła 89 178 euro. Niski poziom dochodu na Słowacji wynika jednak z faktu, że w 2013 i 2014 r. przyjmował on wartości ujemne. W 2015 r. wynosił już 56 548 euro i był dwukrotnie wyższy niż średnio w 28 krajach UE. Przeliczając dochód z gospodarstwa rolnego na 1 ha użytków rolnych, można zauważyć, że największą dochodowością charakteryzowały się Malta i Włochy, przy czym wartość tego wskaźnika na Malcie była trzykrotnie wyższa. Poziom dochodowości poniżej jej średniego poziomu dla 28 krajów UE osiągnęli rolnicy w 16 krajach, z czego dziewięć było nowo przyjętych do Wspólnoty. Wartość dodana netto jest miarą dochodu uzyskanego przez wszystkich właścicieli czynników wytwórczych gospodarstwa. Odzwierciedla ona zrealizowaną opłatę wszystkich czynników produkcji: ziemi, kapitału oraz pełnych nakładów pracy i zarządzania [Orłowska, 2010, s. 302]. Badana kategoria ekonomiczna w przeliczeniu na 1 osobę pełnozatrudnioną (AWU) wahała się w badanym okresie od 83 451,5 euro w Danii do 3776,8 euro w Rumunii. W Polsce analizowany wskaźnik osiągnął wartość 8 426,2 euro i był znacznie niższy od średniego poziomu w UE. Można ponadto zauważyć wyraźną różnicę pomiędzy starymi i nowymi krajami członkowskimi pod względem wartości badanego wskaźnika. Podobne tendencje występują w zakresie produktywności pracy. Średnia wartość produktywności pracy w latach 2013–2015

w gospodarstwach mlecznych w 15 krajach UE wynosiła 124 802,3 euro na 1 AWU, natomiast w krajach nowo przyjętych (UE-13) było to 27 085,8 euro na 1 AWU, tj. o 78,3% mniej (tab. 2).

Tab. 2. Wybrane wskaźniki konkurencyjności gospodarstw mlecznych uczestniczących w FADN w krajach UE w latach 2013–2015

| Państwo          | Przeciętny dochód gospodarstwa rolnego (euro) | Dochód gospodarstwa rolnego na 1 ha UR (euro/ha) | Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (euro/AWU) | Produktywność pracy – produkcja na 1 AWU (euro/AWU) |
|------------------|---|--|---|---|
| Belgia           | 70 060,7                                      | 1 311,7  | 48 655,6  | 120 772,8   |
| Bułgaria         | 9 447,0                                       | 761,0  | 5 884,4   | 11 755,1  |
| Cypr             | –   | –  | –   | –   |
| Republika Czeska | 60 671,7                                      | 219,7  | 17 937,9  | 4 4348,0  |
| Dania            | 52 805,0                                      | 335,4  | 83 451,5  | 297 868,1   |
| Niemcy           | 44 582,7                                      | 618,1  | 39 445,3  | 117 128,7   |
| Grecja           | 44 497,0                                      | 2 086,1  | 20 363,0  | 59 240,4  |
| Hiszpania        | 41 682,7                                      | 1 363,8  | 27 367,6  | 82 227,0  |
| Estonia          | 13 967,0                                      | 64,4   | 17 469,9  | 68 321,3  |
| Francja          | 35 602,0                                      | 390,0  | 30 141,6  | 108 411,4   |
| Chorwacja        | 11 051,7                                      | 639,3  | 6 416,0   | 16 361,8  |
| Węgry            | 31 416,7                                      | 386,4  | 19 568,3  | 46 642,9  |
| Irlandia         | 70 315,0                                      | 1 186,9  | 49 961,1  | 115 377,5   |
| Włochy           | 89 293,3                                      | 2 955,8  | 54 039,3  | 115 333,4   |
| Litwa            | 9 033,3                                       | 305,0  | 5 691,3   | 14 704,7  |
| Luksemburg       | 69 216,3                                      | 707,7  | 44 869,6  | 133 442,8   |
| Łotwa            | 10 082,0                                      | 195,5  | 7 148,1   | 20 233,2  |
| Malta            | 35 546,7                                      | 8 901,5  | 11 343,0  | 12 268,4  |
| Holandia         | 66 714,0                                      | 1 266,4  | 64 619,1  | 202 199,1   |
| Austria          | 25 582,3                                      | 963,1  | 17 708,4  | 43 769,0  |
| Polska           | 14 298,0                                      | 660,8  | 8 426,2   | 19 798,5  |
| Portugalia       | 29 321,7                                      | 1 505,2  | 18 777,4  | 53 526,4  |
| Rumunia          | 3 598,7                                       | 869,2  | 3 776,8   | 7 226,1   |
| Finlandia        | 38 894,3                                      | 621,3  | 26 223,5  | 87 655,2  |
| Szwecja          | 47 533,7                                      | 345,3  | 44 470,7  | 168 537,4   |
| Słowacja         | 115,3   | 0,1  | 11 698,0  | 35 285,6  |
| Słowenia         | 11 790,0                                      | 711,2  | 6 683,2   | 28 084,3  |
| Wielka Brytania  | 80 454,7                                      | 726,0  | 46 170,3  | 166 544,8   |
| UE-28            | 25 444,0                                      | 730,2  | 22 274,5  | 64 346,1  |

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Farm Accountancy Data Network.

Aby wyznaczyć pozycję konkurencyjną gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji mleka, obliczono wskaźniki przewag konkurencyjnych będących relacją odpowiednich wskaźników dla badanej grupy gospodarstw specjalistycznych do średnich ich wartości dla ogółu gospodarstw uczestniczących w systemie FADN (tab. 3).

Tab. 3. Wskaźniki przewag konkurencyjnych gospodarstw mlecznych względem ogółu gospodarstw rolnych uczestniczących w FADN w krajach UE w latach 2013–2015

| Państwo          | Przeciętny dochód gospodarstwa rolnego (euro) | Dochód gospodarstwa rolnego na 1 ha UR (euro/ha) | Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną (euro/AWU) | Produktywność pracy – produkcja na 1 AWU (euro/AWU) |
|------------------|---|--|---|---|
| Belgia           | 1,23  | 1,2  | 1,17  | 0,98  |
| Bułgaria         | 1,05  | 3,4  | 0,68  | 0,69  |
| Cypr             | –   | –  | –   | –   |
| Republika Czeska | 1,27  | 0,9  | 0,85  | 0,83  |
| Dania            | 1,66  | 1,0  | 1,12  | 1,21  |
| Niemcy           | 1,10  | 1,3  | 0,99  | 1,03  |
| Grecja           | 4,14  | 1,9  | 1,67  | 2,80  |
| Hiszpania        | 1,69  | 2,4  | 1,20  | 1,99  |
| Estonia          | 1,38  | 0,8  | 1,14  | 1,17  |
| Francja          | 1,05  | 1,0  | 0,94  | 1,11  |
| Chorwacja        | 1,79  | 1,6  | 1,36  | 1,29  |
| Węgry            | 1,66  | 1,0  | 1,01  | 1,05  |
| Irlandia         | 2,81  | 2,4  | 2,02  | 2,02  |
| Włochy           | 3,02  | 1,9  | 1,90  | 2,23  |
| Litwa            | 0,77  | 1,2  | 0,70  | 0,69  |
| Luksemburg       | 1,27  | 1,1  | 1,15  | 1,19  |
| Łotwa            | 0,92  | 1,2  | 0,81  | 0,72  |
| Malta            | 3,05  | 2,1  | 1,59  | 0,81  |
| Holandia         | 1,07  | 0,7  | 1,24  | 1,13  |
| Austria          | 1,13  | 1,3  | 0,91  | 0,88  |
| Polska           | 1,63  | 1,4  | 1,30  | 1,13  |
| Portugalia       | 1,95  | 2,6  | 1,67  | 2,72  |
| Rumunia          | 0,74  | 1,6  | 0,73  | 0,72  |
| Finlandia        | 2,16  | 2,0  | 1,01  | 1,02  |
| Szwecja          | 2,84  | 2,2  | 1,24  | 1,23  |
| Słowacja         | 0,01  | 0,0  | 0,82  | 0,77  |
| Słowenia         | 2,51  | 1,5  | 1,89  | 1,64  |
| Wielka Brytania  | 1,93  | 2,8  | 1,24  | 1,40  |
| UE-28            | 1,44  | 1,4  | 1,21  | 1,39  |

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Farm Accountancy Data Network.

W przypadku wskaźnika dochód gospodarstwa rolnego tylko w czterech krajach członkowskich (Słowacja, Rumunia, Łotwa, Litwa) nie wykazano przewag względem średniego poziomu wskaźników dla ogółu gospodarstw rolnych. Największą przewagę gospodarstw mlecznych odnotowano w Grecji, we Włoszech, na Malcie, w Irlandii i Szwecji. W Polsce przeciętny dochód gospodarstw mlecznych był o 63% wyższy niż średni dochód wszystkich gospodarstw rolnych. Dochód w przeliczeniu na 1 ha UR w większości gospodarstw mlecznych był wyższy niż jego średnia wartość we wszystkich gospodarstwach. Brak przewagi konkurencyjnej w tym zakresie odnotowano jedynie w Czechach, Estonii, Holandii i na Słowacji, natomiast w Danii, Francji i na Węgrzech jego poziom był porównywalny. Wartość

dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w dziewięciu państwach członkowskich była niższa dla gospodarstw mlecznych niż dla ich ogółu, w pozostałych przypadkach gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mleka osiągały przewagę względem całej grupy gospodarstw. Najbardziej konkurencyjni w tym zakresie byli producenci mleka w Irlandii i we Włoszech, gdzie osiągnano około dwukrotnie wyższy poziom badanego wskaźnika niż w całej grupie gospodarstw.

Juszczuk [2004, s. 101] w swoich badaniach podkreślał, że konsekwencją procesów specjalizacji jest możliwość obniżenia kosztów jednostkowych poprzez wzrost skali produkcji, co prowadzi do zwiększenia wartości dodanej z działalności rolniczej. W przypadku produktywności pracy w 19 krajach wykazano przewagi konkurencyjne gospodarstw mlecznych, przy czym w czterech z nich wskaźnik przewag przekraczał 2. W Polsce produktywność pracy w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka była o 13% wyższa od ich średniej wartości dla ogółu gospodarstw.

### **Podsumowanie**

Przedmiotem prowadzonych badań była konkurencyjność gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji mleka w krajach Unii Europejskiej. Specjalizacja ta oznacza, że przynajmniej 75% wartości standardowej produkcji gospodarstwa pochodzi z danej działalności produkcyjnej. Badania wykazały, że kraje UE różnią się zarówno pod względem udziału gospodarstw rolnych typu krowy mleczne, jak i ich wybranych charakterystyk. Jest to efektem nie tylko uwarunkowań rynkowych funkcjonowania gospodarstw rolnych w poszczególnych krajach, ale także uwarunkowań historycznych. Gospodarstwa mleczne odznaczały się szczególnie dużą zmiennością średniej wielkości ekonomicznej, świadczącej o potencjalnych możliwościach produkcyjnych.

Oceniając konkurencyjność gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji mleka, stwierdzono, że prawie we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej badana grupa gospodarstw osiągała wyższe dochody niż przeciętny ich poziom dla ogółu gospodarstw rolnych. Badane gospodarstwa specjalistyczne w większości krajów UE (poza czterema państwami) osiągały też przewagi konkurencyjne pod względem wartości dochodu gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 ha UR. Nieco gorszą sytuację obserwuje się w zakresie produktywności pracy oraz wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną – w obu przypadkach przewagi konkurencyjne wystąpiły w 19 krajach członkowskich. Większość krajów, w których nie zaobserwowano przewag konkurencyjnych gospodarstw typu krowy mleczne, to nowe kraje członkowskie UE. Może to oznaczać, że nie zaszły w nich jeszcze odpowiednie procesy dostosowawcze i producenci nie osiągają korzyści ze specjalizacji.

Odnosząc się do zaobserwowanych w większości krajów UE przewag konkurencyjnych w stosunku do gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka, należy



również wziąć pod uwagę, że obok korzystnych następstw procesów specjalizacji może ona powodować także wzrost ryzyka gospodarowania. Wiąże się to m.in. z koniunkturą rolniczą. W okresach dekoniunktury na rynkach określonych produktów rolnych wyniki ekonomiczne gospodarstw specjalistycznych mogą być niższe niż w gospodarstwach wielokierunkowych [Czyżewski, Smędzik-Ambroży, 2013, s. 32].

## Bibliografia

- Baza danych EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [dostęp: 8.01.2018].
- Baza danych Farm Accountancy Data Network, <http://ec.europa.eu/agriculture/rica> [dostęp: 7.01.2018].
- Bocian M., Cholewa I., Tarasiuk R., *Współczynniki Standardowej Produkcji „2010” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2014.
- Czyżewski A., Guth M., *Zróżnicowanie produkcji mleka w makroregionach Unii Europejskiej z wyróżnieniem Polski*, PWN, Warszawa 2016.
- Czyżewski A., Smędzik-Ambroży K., *Intensywne rolnictwo w procesach specjalizacji i dywersyfikacji produkcji rolnej. Ujęcie regionalne i lokalne*, PWN, Warszawa 2013.
- Floriańczyk Z., Osuch D., Plonka R., *Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2016.
- Godziszewski B., *Zasobowe uwarunkowania strategii przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2001.
- Józwiak W. (red.), *Efektywność, koszty produkcji i konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych obecnie i w perspektywie średnio- oraz długoterminowej*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 2014a.
- Józwiak W., *Konkurencyjne gospodarstwa rolne w Polsce obecnie i w przyszłości*, [w:] A. Kowalski, M. Wiegier (red.), *Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2014b.
- Juszczyk S., *Głębokość specjalizacji. Propozycja ekonomiczno-organizacyjna na przykładzie gospodarstw mlecznych makroregionu środkowego*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2004, nr 6(4).
- Latruffe L., *Competitiveness, productivity and efficiency in the agricultural and agri-food sectors*, “OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers” 2010, No. 30, DOI: <https://doi.org/10.1787/5km91nkd-t6d6-en>.
- Nowak A., *Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Lublin 2017.
- Orłowska M., *Dochodowość przeciętnego gospodarstwa wybranych państw Unii Europejskiej w pierwszych latach po akcesji*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2010, nr 12(3).
- Sadowski A., Baer-Nawrocka A., Poczta W., *Gospodarstwa rolne w Polsce na tle gospodarstw Unii Europejskiej – wpływ WPR*, GUS, Warszawa 2013.
- Strojny J., *Pomiar konkurencyjności międzynarodowej rolnictwa Unii Europejskiej – ujęcie dynamiczne*, [w:] J. Józwiak (red.), *Wzmacnianie pozycji polskiego rolnictwa – propozycje wstępne*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2002.
- Szymanik E., *Konkurencyjność przedsiębiorstwa – główne aspekty*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2016, nr 5(953).
- Ziętara W., *Konkurencyjność polskich gospodarstw rolniczych*, „Roczniki Naukowe SERiA” 2014a, nr 16(1).
- Ziętara W., *Pozycja konkurencyjna polskich gospodarstw rolnych na tle gospodarstw wybranych krajów europejskich*, „Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych” 2014b, nr 4.

### **Competitiveness of Dairy Farms in European Union Countries in the Light of FADN Data**

The aim of the study is to assess the competitiveness of farms specializing in milk production in the European Union. The research was carried out based on the Farm Accountancy Data Network (FADN) from 2013–2015. Countries with a large share of dairy farms in the total number of farms participating in FADN include the Netherlands, Luxembourg, Lithuania, Latvia, Austria and Germany. The research has shown that in almost all EU Member States the group of farms surveyed achieved competitive advantages in terms of income level in relation to its average value in the entire group of farms. The surveyed specialist farms in most EU countries also achieved competitive advantages in terms of the value of farm per 1 ha of UR. In the case of labour productivity and net value added per person working full-time, competitive advantages occurred in 19 Member States. Most of the countries where no competitive advantages of competitive farms of the dairy cows was observed are the new EU Member States.

### **Konkurencyjność gospodarstw mlecznych w krajach Unii Europejskiej w świetle danych FADN**

Celem opracowania jest ocena konkurencyjności gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji mleka w krajach Unii Europejskiej. Badania zrealizowano w oparciu o dane systemu rachunkowości rolnej FADN (Farm Accountancy Data Network) z lat 2013–2015. Do krajów o dużym udziale gospodarstw mlecznych w ogólnej liczbie gospodarstw uczestniczących w FADN należą Holandia, Luksemburg, Litwa, Łotwa, Austria i Niemcy. Badania wykazały, że prawie we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej badana grupa gospodarstw osiągała przewagi konkurencyjne w zakresie poziomu dochodu względem przeciętnej jego wartości w całej grupie gospodarstw rolnych. Badane gospodarstwa specjalistyczne w większości krajów UE osiągały także przewagi konkurencyjne pod względem wartości dochodu gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 ha UR. W przypadku produktywności pracy oraz wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną przewagi konkurencyjne wystąpiły w 19 krajach członkowskich. Większość krajów, w których nie zaobserwowano przewag konkurencyjnych gospodarstw typu krowy mleczne, to nowe kraje członkowskie UE.